

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-306-3-12>

УДК 334.78:338.49

Віра ШПИЛЬОВА

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

<https://orcid.org/0000-0002-3891-3804>

e-mail: [vera\\_bsh.21@ukr.net](mailto:vera_bsh.21@ukr.net)

Олександр ЧЕРЕВКО

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0003-1809-5960>

e-mail: [rector@cdu.edu.ua](mailto:rector@cdu.edu.ua)

## КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МАЛОГО БІЗНЕСУ У РЕГІОНАХ

*У статті здійснено наукове обґрунтування теоретики-методичних особливостей кластерного підходу у державній політиці управління розвитком малого бізнесу, враховуючи сукупність прогресивних вимог до організації підприємницької діяльності. Охарактеризовано змістовну сутність сфери малого бізнесу та її роль у забезпеченні стабільності економіки країни. Наголошено на важливості спільного вирішення економічних завдань у досягненні необхідного рівня зростання, що повинно закладатися у розроблення та реалізацію державної політики управління малим бізнесом. Розкрито цільові орієнтири запровадження кластерного підходу та його важливості у системі налагодження державної підтримки розвитку малого бізнесу. Сформовано функціональні напрями впровадження кластерного підходу у систему державного управління розвитком малого бізнесу, що стосуються модернізації підприємницької діяльності, врегулювання середовища функціонування, збільшення набору конкурентних переваг, забезпечення реалізації соціально-економічних інтересів. Визначено особливості державної політики управління розвитком малого бізнесу, що утвердилися в контексті запровадження кластерного підходу.*

*Ключові слова: малий бізнес, розвиток, державна політика, кластеризація, кластерне об'єднання, управління.*

Vira SHPILEVA

Private Higher Educational Establishment "European University"

Olexandr CHEREVKO

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

## CLUSTER APPROACH IN THE STATE POLICY OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT MANAGEMENT IN THE REGIONS

*The article substantiates the scientific substantiation of the theoretical and methodological features of the cluster approach in the state policy of small business development management, taking into account a set of progressive requirements for the organization of entrepreneurial activity. The substantive essence of the small business sphere and its role in ensuring the stability of the country's economy are described. The distinctive features of small business are mobility and maneuverability in a competitive environment, efficiency in terms of economic and investment costs, and all this allows to ensure a high return on investment, the ability to respond quickly to changes in investment, increasing investment activity. The importance of joint solution of economic problems in achieving the required level of growth, which should be embedded in the development and implementation of state policy for small business management. Targets for the introduction of a cluster approach and its importance in the system of establishing state support for small business development are revealed. The cluster approach identifies a set of elements that justify the targets of both small businesses and all stakeholders in this type of association. The importance of forming common functional directions of cluster participants development and building an effective system of public administration, which provides for the creation of favorable conditions for the implementation of such an approach in the field of small business. Functional directions of introduction of cluster approach in the system of state management of small business development concerning modernization of business activity, regulation of the environment of functioning, increase of a set of competitive advantages, maintenance of realization of social and economic interests are formed. The peculiarities of the state policy of small business development management, which were established in the context of the introduction of the cluster approach, are determined. It is proposed to consider the cluster as an institution that, by combining the resource capabilities of the participants, is able to form all possible tools to solve the problems of each of them. Such an association must first of all have an established institutional and legal plane, be supported by market participants, and meet the progressive standards of the international economy.*

*Key words: small business, development, public policy, clustering, clustering, management.*

### Постановка проблеми у загальному вигляді

#### та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сектор малого бізнесу являє собою один із динамічних та важливих елементів ринкової системи національного господарства, що забезпечує її збалансований розвиток та високу конкурентоспроможність, формує прогресивні стандарти конкурентних відносин. Розвиток малого бізнесу виражено ілюструє тенденції утвердження демократичних засад державного регулювання та формує основу для забезпечення і подальшого зростання інвестиційної привабливості країни.

Відмінними ознаками малого бізнесу є мобільність та маневреність у конкурентному середовищі, ефективність з огляду на господарські та інвестиційні витрати і це все дозволяє забезпечувати високу окупність капіталовкладень, спроможність швидко реагувати на кон'юнктурні зміни, зростання

інвестиційної активності. Світовий досвід підтверджує, що конкурентоспроможність економіки значним чином визначається чисельністю та рівнем ділової активності суб'єктів малого бізнесу. Саме через сектор малого бізнесу органам державного регулювання вдається вирішувати завдання щодо забезпечення зайнятості населення, його добробуту та соціалізації, підтримки достатнього рівня політичної стабільності в суспільстві, покращення становлення середнього класу суспільства з високим рівнем якості трудового життя.

Для економічно розвинених країн прийнято малому бізнесу займати вагомую частку у валовому внутрішньому продукті, а передумовами такого слід вважати здатність його суб'єктів впливати на повсякденне життя суспільства завдяки орієнтуванню на задоволення споживчого попиту. Малий бізнес є тим сектором економіки, що володіє необхідним інструментарієм для створення в країні середовища для забезпечення вирішення широкого набору соціально-економічних завдань. Тут важливою є роль органів державного регулювання, які повинні дотримуватись принципів соціальної та економічної відповідальності і сприяти усіма можливими способами для формування в країні сприятливого бізнес-середовища, врегульованого нормативно-правового режиму та сприятливого інвестиційного клімату.

Вважаємо, що досягнення окреслених завдань та реалізація економічних інтересів як суб'єктами малого бізнесу, так і органами державного управління потребує використання прогресивного інструментарію із передбаченням обов'язкової спільної діяльності. Першочергового варто виділити економічну зацікавленість кожної зі сторін і її досягнути можливо при об'єднанні ресурсів. Таке об'єднання насамперед повинно мати сформовану інституційну та правову площину, підтримуватися учасниками ринку, відповідати прогресивними стандартам міжнародної економіки та ін. Все це визначає актуальність використання кластерного підходу у державній політиці управління розвитком малого бізнесу.

### **Аналіз останніх досліджень і публікацій**

Проблеми державної політики управління розвитком малого бізнесу досліджені у наукових працях таких вчених, як Я. Березівський [15], З. Варналій [2], Т. Васильців [5], А. Грищук [8], В. Дергачова [9], О. Красносова [12], Я. Колешня [9], Р. Лупак [4], О. Мандрик [6], Д. Пілевич [17], Г. Поліщук [18], С. Рудик [4], О. Рудковський [15], О. Фінагіна [11], Р. Харченко [12] Ю. Кравчик [20] та інші.

Серед науковців сформувалася група, яка при дослідженні розвитку малого бізнесу обрала об'єктом кластерний підхід. Так, до них варто віднести Р. Білик [1], М. Войнаренко [7], А. Береза [7], О. Квілінський [10], Т. Степанова [10], Є. Куриляк [14], В. Оскольський [16], В. Стрілець [19] та ін.

Разом з тим інтенсивність глобалізаційних тенденцій призводить до постійного пошуку інструментарію для удосконалення господарської діяльності суб'єктами підприємництва. Не виключення й сфера малого бізнесу, що за своєю функціональною основою об'єднує значну частину населення та забезпечує базові можливості розвитку економіки. Саме через кластерний підхід можливе досягнення стратегічних цілей у досягненні необхідних темпів розвитку, але тут важливим є постійне удосконалення через використання прогресивного інструментарію.

### **Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття**

Розвиток малого бізнесу значним чином обумовлений державною підтримкою у результаті чого створюються привабливі інвестиційні, інституційно-правові, інноваційно-технологічні та інші умови для започаткування та розширення прогресивних напрямів економічної діяльності. Значної популярності набув кластерний підхід у державній політиці управління розвитком малого бізнесу, що передбачає залучення суб'єктів малого бізнесу із різною галузевою приналежністю, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємств середнього та великого бізнесу та інших зацікавлених економічних агентів із цілю реалізації власних економічних інтересів та створення стабільної основи для впровадження прогресивних змін. Водночас у кластерному підході варто виділи сукупність елементів, що обґрунтовують цільові орієнтири як суб'єктів малого бізнесу, так і інших зацікавлених сторін у такому типі об'єднання. Йдеться про важливість виділення спільних функціональних напрямів розвитку учасників кластеру та побудову ефективної системи державного управління, що передбачає створення сприятливих умов для впровадження такого підходу у сферу малого підприємництва.

### **Формулювання цілей статті**

Метою статті є наукове обґрунтування теоретико-методичних особливостей кластерного підходу у державній політиці управління розвитком малого бізнесу, враховуючи сукупність прогресивних вимог до організації підприємницької діяльності. Набір цілей статті стосується вивчення методичного інструментарію, що повинен використовуватися при формуванні об'єднань суб'єктів малого бізнесу та їх удосконаленні функціонування у відповідності до характеристик адміністративно-інституційного регулювання, фінансово-інвестиційної підтримки, справедливого і рівноправного конкурентного середовища, інфраструктурно-ресурсного забезпечення, організаційно-економічної підтримки, інформаційно-аналітичного сприяння.

### Виклад основного матеріалу

Передумовою розвитку малого бізнесу є стабільна та всебічна державна підтримка у результаті чого здійснюється максимальне сприяння діяльності суб'єктів підприємництва не суперечуючи принципам конкретності та змагальності, не створюючи дискримінаційні умови діяльності суб'єктам середнього та великого бізнесу. Реалізація державної політики управління розвитком малого бізнесу є особливо актуальна в складних соціально-економічних умовах, зокрема на тих територіях, котрі потребують ресурсної підтримки і одним із можливих способів вирішення такої ситуації є підтримка держави для організації малого підприємництва.

Світовий досвід свідчить, що вирівнювання критично гострих соціально-економічних дисбалансів можливе через розширення державної підтримки малого бізнесу [3, с. 28–30]. Водночас недостатня ефективність державної політики призводить до зниження ділової активності та скорочення обсягів діяльності суб'єктів малого бізнесу, а це у підсумку призводить до погіршення якості життя населення.

Всебічно забезпечуючи державну підтримку малому бізнесу в країні створюються умови для ефективного проведення інституційних та структурних реформ, економічного зростання базового галузевого комплексу, поступу прогресивних видів економічної діяльності та згладжування соціальних конфліктів [13, с. 19–21]. Таким чином малий бізнес є засобом державної політики реформування національного господарства, через який можливо пришвидшити темпи соціально-економічної модернізації та інноваційного розвитку країни та її суспільства.

Водночас досягнення таких цілей вимагає застосування підходів, що вдало об'єднуватиме конкурентний потенціал як суб'єктів бізнесу, так і ресурсні можливості країни загалом. Одним із таких підходів справедливо вважають кластеризацію, яка вдало дозволяє збалансувати економічні інтереси учасників та розвинути їх конкурентні переваги. Кластер являє собою ефективно організованим середовищем у якому учасники взаємодіють через обмін своїми ресурсними можливостями для забезпечення економічного розвитку. Саме таке об'єднання здатне раціонально сформулювати умови для досягнення необхідного рівня поступу у відповідності до сучасних технологічних, інвестиційних та інших прогресивних вимог.

Застосування кластерного підходу у державній політиці управління розвитком малого бізнесу стосується досягнення цілей у модернізації підприємницької діяльності, врегулюванні середовища функціонування, збільшенні конкурентних переваг, забезпеченні реалізації соціально-економічних інтересів. Такі характеристики наведено на рис. 1, який дозволяє виважено сформулювати комплекс пріоритетних завдань для органів державного управління згідно яких можливо провести аналіз щодо розвитку малого бізнесу.

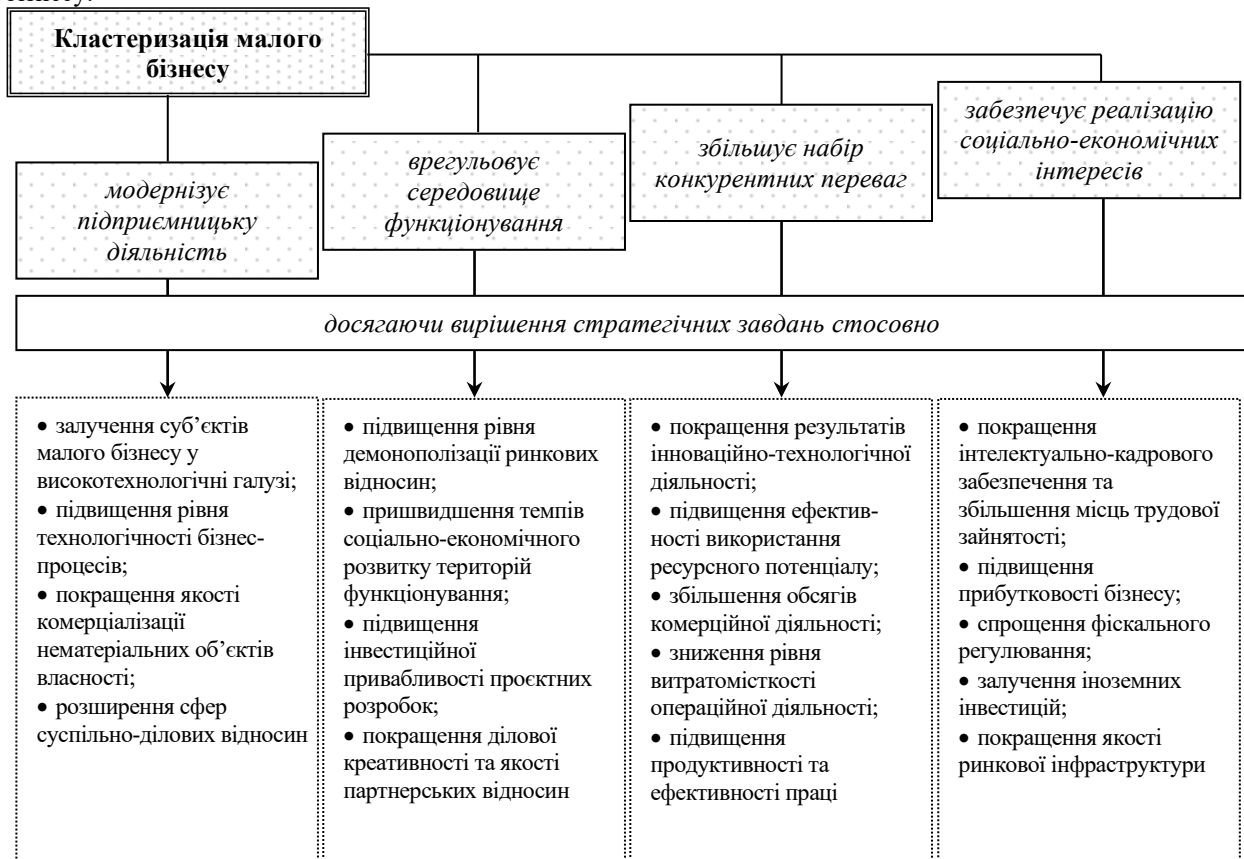


Рис. 1. Функціональні напрями впровадження кластерного підходу у систему державного управління розвитком малого бізнесу

Кластеризація є ефективним інструментом для здійснення модернізації підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу. Йдеться про залучення малого бізнесу у високотехнологічні галузі, підвищення рівня технологічності бізнес-процесів, покращення якості комерціалізації нематеріальних об'єктів власності, розширення сфер суспільно-ділових відносин суб'єктів такої сфери економіки. При цьому важливе місце слід віднести органам державного управління, що повинні сконцентрувати увагу на створенні привабливих умов для досягнення таких результатів.

Через створення кластеру сфера малого бізнесу отримує нові можливості для створення сприятливого середовища у забезпеченні економічного розвитку. Так спрощуються умови при вирішенні завдань стосовно підвищення рівня демонополізації ринкового середовища, пришвидшення темпів соціально-економічного розвитку територій функціонування, підвищення інвестиційної привабливості проєктних розробок, покращення ділової креативності та якості партнерських відносин.

Також у державній політиці управління розвитком малого бізнесу завдяки кластерному підходу формується набір інструментарію, що здатний ефективно збільшити перелік конкурентних переваг відповідних суб'єктів. Важливими цілями для органів державного управління є покращення результатів інноваційно-технологічної діяльності, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, збільшення обсягів комерційної діяльності, зниження рівня витратомісткості операційної діяльності, підвищення продуктивності та ефективності праці. Такий перелік, з однієї сторони, є базово необхідним для забезпечення стабільної діяльності суб'єктів малого бізнесу, а, із іншої сторони – відсутність таких тенденцій стає суттєвою перешкодою для досягнення необхідних темпів розвитку.

Не мало важливим є реалізація соціально-економічних інтересів як суб'єктів малого бізнесу, так і держави та інших учасників у кластері. Варто пов'язувати розвиток підприємницької діяльності із досягненням покращення інтелектуально-кадрового забезпечення та збільшення місць трудової зайнятості, підвищення прибутковості бізнесу, спрощення фіскального регулювання, залучення іноземних інвестицій, покращення якості ринкової інфраструктури. Такі тенденції мають вагомe загальнодержавне значення, зокрема забезпечення трудової зайнятості, приплив валютної виручки у формі іноземних інвестицій, розвиток інфраструктурних об'єктів, та ефективно здатні створити базові умови для досягнення необхідного темпу розвитку малого підприємництва, зокрема врегулювати норми фіскального навантаження, впровадити прогресивні моделі оптимізації витрат та збільшення обсягів діяльності.

Відмітимо, що посилення ролі малого бізнесу в забезпеченні соціально-економічного розвитку країни зумовило появу прогресивних інституцій – кластерних об'єднань. Саме на такому рівні ринкових відносин існують більш ширші можливості для реалізації економічних інтересів, зокрема розвивати нові напрями діяльності, реалізовувати масштабні проєкти, просувати інноваційні товари на ринок, запроваджувати прогресивні стандарти підприємництва та інше.

Використання кластерного підходу змінює системні засади розроблення та реалізації державної політики, що передбачає використання широкого інструментарію для забезпечення розвитку малого бізнесу. Тут важливо визначитися із напрямками державної політики, що дозволить раціонально підійти до управління розвитком малого бізнесу. У табл. 1 виділено особливості державної політики, що утвердилися в контексті запровадження кластерного підходу та мають практичне значення при вирішенні низки стратегічних завдань розвитку малого бізнесу. Йдеться про адміністративно-інституційний, фінансово-інвестиційний, інноваційно-технологічний, інфраструктурно-ресурсний, організаційно-економічний та інформаційно-аналітичний напрями досліджуваної державної політики.

Важливо в країні сформувавши адміністративно-інституційний устрій, що забезпечуватиме виконання правових норм та державних (суспільних) стандартів при вирішенні завдань розвитку малого бізнесу. Тут ключове значення мають заходи (інструменти), у результаті яких вдається досягнути позитивних змін у діяльності кластерного об'єднання. Зокрема, відмітимо роботу суб'єктів малого бізнесу щодо посилення взаємодії з державними виконавчими структурами під час створення та започаткування підприємницької діяльності; досягнення спрощення процедур отримання доступу до прав реалізації економічних інтересів; забезпечення неупередженості державного нагляду, контролю та перевірки господарської діяльності; підвищення якості відносин з державними структурами у процесі організації підприємницької діяльності та утвердження у ринковому середовищі; посилення взаємодії з громадськими та суспільними організаціями, іншими ринковими інституціями.

Попри врегулювання адміністративно-інституційних норм необхідно визначитися із фінансово-інвестиційним забезпеченням розвитку кластеру. Відтак, суб'єктам малого бізнесу доречно проявляти ініціативу перед органами державного управління щодо надання їхньої фінансово-інвестиційної підтримки. Йдеться про формування та ефективне використання фондів фінансово-інвестиційного забезпечення в отриманні та розширенні конкурентних переваг; створення сприятливих умов для залучення фінансово-інвестиційного капіталу учасників ринку; активізацію розвитку фінансово-кредитних інституцій; просування системи доступних альтернативних форм фінансування; надання бюджетно-грантової та фіскальної підтримки. Також й суб'єкти малого бізнесу мають прагнути до здійснення змін у власній фінансово-інвестиційній діяльності. Зокрема, намагатися забезпечити високу фінансово-економічну ефективність та самодостатність, досягнути прийняттого рівня та ефективності інвестиційно-інноваційних витрат в обсягах підприємницької діяльності.

Таблиця 1

**Напрями державної політики управління розвитком малого бізнесу в контексті запровадження інструментарію кластерного підходу**

Напрями державної політики	Ключові особливості (заходи, інструменти)
Адміністративно-інституційний	<p>посилення взаємодії з державними виконавчими структурами під час створення та започаткування підприємницької діяльності; спрощення процедур отримання доступу до прав реалізації економічних інтересів; забезпечення неупередженості державного нагляду, контролю та перевірки підприємницької діяльності; підвищення якості відносини з державними структурами у процесу організації підприємницької діяльності та утвердження у ринковому середовищі; посилення взаємодії з громадськими та суспільними організаціями, іншими ринковими інституціями</p>
Фінансово-інвестиційний	<p>формування та ефективне використання фондів фінансово-інвестиційного забезпечення в отриманні та розширенні конкурентних переваг; створення сприятливих умов для залучення фінансово-інвестиційного капіталу учасників ринку; забезпечення високої фінансово-економічної ефективності та самодостатності; досягнення прийнятого рівня та ефективності інвестиційно-інноваційних витрат в обсягах підприємницької діяльності; активізація розвитку фінансово-кредитних інституцій; просування системи доступних альтернативних форм фінансування; надання бюджетно-грантової та фіскальної підтримки</p>
Інноваційно-технологічний	<p>створення інженерно-технічних центрів впровадження сучасних технологій; збільшення масштабів інноваційних проєктів державно-приватного партнерства; стимулювання модернізації виробничих процесів та об'єктів, диверсифікація їх діяльності; реалізація інвестиційно-інноваційних проєктів міжрегіональної міжгалузевої співпраці; збільшення масштабів міжнародного науково-технологічного та виробничого співробітництва</p>
Інфраструктурно-ресурсний	<p>створення, організація та підтримка функціонування інженерно-технічних та проєктно-консультаційних центрів інноваційного співробітництва; активізація діяльності науково-виробничих об'єднань, спроможних виводити на ринок продуктивні інновації; просування найбільш доступних елементів підприємницької інфраструктури; прискорення темпів розширення внутрішньорегіонального споживчого ринку та інтенсифікації міжсекторального і міжгалузевого співробітництва; створення базової інфраструктури кластерів</p>
Організаційно-економічний	<p>створення системи вертикально-інтеграційних зв'язків; розвиток та підтримка системи дорадництва щодо започаткування і ведення бізнесу; покращення якості антимонопольної політики та конкурентного середовища; створення рівних можливостей для належної адаптації під час започаткування бізнесу та виходу на ринок; унормування порядку і послідовності запровадження децентралізованої системи урядування та управління; модернізація системи планування інвестиційно-інноваційної діяльності; досягнення високого рівня участі у системі соціального діалогу</p>
Інформаційно-аналітичний	<p>розбудова та модернізація інформаційної і консалтингової інфраструктури; інформаційно-аналітичне забезпечення становлення та розвитку кооперативних відносин; популяризація практик успішного ведення бізнесу; удосконалення інформаційно-просвітницької діяльності з підтримки інвестицій та інновацій; активізація діяльності інформаційно-консультаційних та дослідно-маркетингових центрів з питань підвищення конкурентоспроможності продукції; формування позитивного іміджу підприємця</p>

Глобалізаційні тенденції підтверджують високу актуальність впровадження прогресивних технологій та розвитку інноваційної діяльності. Відповідно й суб'єктам малого бізнесу слід дотримуватися таких змін та адаптуватися до них. Тут ефективними при запровадженні класного підходу варто розглядати наступні заходи (інструменти): створення інженерно-технічних центрів впровадження сучасних технологій; збільшення масштабів інноваційних проєктів державно-приватного партнерства; стимулювання модернізації виробничих процесів та об'єктів, диверсифікація їх діяльності; реалізація інвестиційно-інноваційних проєктів міжрегіональної міжгалузевої співпраці; збільшення масштабів міжнародного науково-технологічного та виробничого співробітництва. Відмітимо необхідність спільної відповідальності органів державного управління та суб'єктів малого бізнесу у інноваційно-технологічному розвитку. Це обумовлюється часто складним доступом до ринку інновацій та технологій, що передбачає досить складну роботу та значні інвестиційні вкладень і, у підсумку, кожна із інноваційно-технологічних операцій має якісно прогнозуватися та реалізовуватися.

Будь-які суб'єкти бізнесу перебувають у високій залежності від сформованості ринкової інфраструктури і розвиток такого напрямку має високе практичне значення для органів державного управління. Пропонуємо у державній програмі розвитку малого бізнесу включити низку заходів, що й обумовлюють доступність такого типу підприємництва до інфраструктурно-ресурсних об'єктів. Йдеться про створення, організацію та підтримку функціонування інженерно-технічних та проєктно-консультаційних центрів інноваційного співробітництва; активізацію діяльності науково-виробничих об'єднань, спроможних

виводити на ринок продуктивні інновації; просування найбільш доступних елементів підприємницької інфраструктури; прискорення темпів розширення внутрішньорегіонального споживчого ринку та інтенсифікації міжсекторального і міжгалузевого співробітництва; створення базової інфраструктури кластерів.

Часто при вдалому врегулюванні ринкових тенденцій та забезпеченні необхідними ресурсами менше уваги приділяється організаційно-економічним аспектам. Тому пропонується виокремити такий напрям у реалізації державної політики управління розвитку малого бізнесу. Відповідно до кластерного підходу актуальне значення мають наступні заходи (інструменти): створення системи вертикально-інтеграційних зв'язків; розвиток та підтримка системи дорадництва щодо започаткування і ведення бізнесу; покращення якості антимонопольної політики та конкурентного середовища; створення рівних можливостей для належної адаптації під час започаткування бізнесу та виходу на ринок; унормування порядку і послідовності запровадження децентралізованої системи урядування та управління; модернізація системи планування інвестиційно-інноваційної діяльності; досягнення високого рівня участі у системі соціального діалогу. Саме згідно принципів кластеризації впровадження організаційно-економічних змін у сфері малого бізнесу досягає власної мети, раціонально прогнозується та вдало може удосконалюватися.

Світовий досвід підтверджує практичну необхідність достовірного інформаційно-аналітичного забезпечення будь-яких управлінських рішень. Все більшого значення набувають заходи, що успішно здатні налагодити накопичення інформації та ефективно організувати їх опрацювання. При використанні кластерного підходу у системі заходів державної підтримки малого бізнесу уся робота концентрується на розбудові та модернізації інформаційної і консалтингової інфраструктури; інформаційно-аналітичному забезпеченні становлення та розвитку кооперативних відносин; популяризації практик успішного ведення бізнесу; удосконаленні інформаційно-просвітницької діяльності з підтримки інвестицій та інновацій; активізації діяльності інформаційно-консультаційних та дослідно-маркетингових центрів з питань підвищення конкурентоспроможності продукції; формуванні позитивного іміджу підприємця.

### **Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі**

Розвиток малого бізнесу є неможливим без належної державної підтримки, що повинна більше стосуватися здійснення інституційних та структурних реформ, а не лише передбачати зменшення фіскального навантаження, надання бюджетного фінансування чи інше матеріальне забезпечення. Використання кластерного підходу дозволяє досить врівноважено та збалансовано підійти до управління розвитком малого бізнесу. Йдеться створення належних передумов, які стосуються модернізації підприємницької діяльності, врегулювання підприємницького середовища, розширення конкурентних переваг та досягнення соціально-економічних інтересів.

Кластер слід розглядати як інституцію, що через об'єднання ресурсних можливостей учасників здатна сформулювати увесь можливий інструментарій для вирішення завдань кожного із них. Відповідно державна політика управління розвитком малого бізнесу реалізується за певними напрямками (адміністративно-інституційний, фінансово-інвестиційний, інноваційно-технологічний, інфраструктурно-ресурсний, організаційно-економічний, інформаційно-аналітичний), що вдало поєднуються у створенні кластерного об'єднання із розвинутими механізмами комунікації, проектування, мотивації, розподілу тощо.

У перспективі варто сконцентрувати увагу на розширенні заходів та інструментів державної політики управління, що передбачає використання кластерного підходу до розвитку малого бізнесу. Вагоме значення має врахування глобалізаційних та неіндустріальних тенденцій, що встановлюють нові стандарти здійснення та розвитку підприємницької діяльності, у тому числі й у сфері малого бізнесу.

### **Література**

1. Білик Р. Є. Кластеризація як інструмент забезпечення конкурентних переваг національної економіки у європейському інноваційному просторі. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 65–75.
2. Варналій З. С. Мале підприємство в умовах ринкового господарювання. *Економіка і організація управління*. 2016. № 1. С. 58–79.
3. Варналій З. С. Фіскальна політика та її вплив на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2018. № 5 (257). С. 27–49.
4. Варналій З. С., Лупак Р. Л., Рудик С. А. Засоби стимулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях в системі державної політики подолання диспропорцій економічної безпеки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2017. Вип. 53. С. 5–9.
5. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Проблеми розвитку малого підприємництва та їх вплив на міграційну активність населення гірських районів Карпатського регіону України. *Регіональна економіка*. 2019. № 3 (93). С. 49–59.
6. Васильців Т. Г., Мандрик О. Я. Пріоритети і засоби забезпечення економічної безпеки малого і середнього підприємництва. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Т. 19. Вип. 12. С. 128–133.
7. Войнаренко М., Береза А. Кластерні об'єднання: міжнародний досвід та українські реалії. *Економіст*. 2013. № 10. С. 27–30.
8. Гришук А. М. Пріоритети змін в системі розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2016. № 4(1). С. 13–25.

9. Дергачова В. В., Колешня Я. О. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20. Ч. 1. С. 130–133.
10. Квілінський О. С., Степанова Т. О. Кластиризація як спосіб підвищення стійкості суб'єктів малого бізнесу. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1 (19). С. 150–158.
11. Концептуальні засади підтримки малого та середнього бізнесу в Україні: питання кластеризації та бізнес-інкубації : монографія / за ред. О. В. Фінагіної. Черкаси : Видавець Пономаренко Р.В., 2018. 158 с.
12. Красносова О. М., Харченко Р. В. Інструментарій державної політики у сфері підтримки та стимулювання розвитку малого бізнесу. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 42–47.
13. Куницька-Іляш М. В., Березівський Я. П. Концептуально-методичні підходи до ідентифікації типологічних і логічно-структурних характеристик пріоритетних галузей національної економіки. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 17–23.
14. Куриляк Є. Кластеризація: європейській досвід і його імплементація в Україні. *Журнал європейської економіки*. 2014. Том 13 (№ 3). С. 273–295.
15. Лупа Р. Л., Васильців Т. Г., Рудковський О. В., Березівський Я. П. Проблемні аспекти, пріоритети та засоби зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів малого підприємництва в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2021. Вип. 28. С. 49–55.
16. Оскольський В. В. Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України. *Економіка України*. 2014. № 11. С. 4–16.
17. Пілевич Д. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2021. № 3(27). С. 110–122.
18. Поліщук Г. Державне регулювання у сфері малого підприємництва: оцінка ефективності. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 4(35). С. 113–121.
19. Стрілець В. Ю. Інтерпретація нерівномірності державного забезпечення розвитку малого бізнесу засобами ітераційної кластеризації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 252–258.
20. Savin, S., Kravchuk, Y., Dzhereliuk, Y., Dyagileva O., & Naboka, R. (2021). Management of the Processes on the Quality Provision of the Logistic Activity in the Context of Socio-Economic Interaction of Their Participants. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(12), 45–52. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.7>

#### References

1. Bilyk, R. E. (2019). Clustering as a tool to ensure the competitive advantages of the national economy in the European innovation space. *Regional economy*. no. 1. P. 65–75.
2. Varnaliy, Z. (2016). Small business in a market economy. *Economics and organization of management*. no. 1. P. 58–79.
3. Varnaliy, Z. (2018). Fiscal policy and its impact on the development of small and medium-sized businesses in Ukraine. *Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*. no. 5 (257). P. 27–49.
4. Varnaliy, Z. S., Lupak, R. L., Rudyk, S. A. (2017). Means of stimulating the development of small business in rural areas in the system of state policy to overcome disparities in economic security of Ukraine. *Bulletin of Lviv University of Trade and Economics*. no. 53. P. 5–9.
5. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L. (2019). Problems of small business development and their impact on the migration activity of the population of mountainous regions of the Carpathian region of Ukraine. *Regional economy*. no. 3 (93). P. 49–59.
6. Vasylytsiv, T. G., Mandryk, O. Ya. (2009). Priorities and means of ensuring economic security of small and medium enterprises. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. P. 19. Vol. 12. P. 128–133.
7. Voynarenko, M., Bereza, A. (2013). Cluster associations: international experience and Ukrainian realities. *Economist*. no. 10. P. 27–30.
8. Grishchuk, A. M. (2016). Priorities of changes in the system of small and medium enterprises in Ukraine. *Problems and prospects of business development*. no. 4 (1). P. 13–25.
9. Dergachova, V. V., Koleshnyia, Y. O. (2018). State support of small and medium business in Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. Vol. 20. P. 1. P. 130–133.
10. Kvilinsky, O. S., Stepanova, T. O. (2020). Clustering as a way to increase the resilience of small businesses. *Economic Bulletin of Donbass*. no. 1 (19). P. 150–158.
11. Finagina, O. V. (2018). Conceptual principles of support for small and medium-sized businesses in Ukraine: issues of clustering and business incubation. Cherkasy : Publisher Ponomarenko R.V. 158 p.
12. Krasnosova, O. M., Kharchenko, R. V. (2020). Tools of state policy in the field of support and promotion of small business. *Problems of the economy*. no. 4. P. 42–47.
13. Kunitskaya-Ilyash, M. V., Berezovsky, J. P. (2021). Conceptual and methodological approaches to the identification of typological and logical-structural characteristics of priority sectors of the national economy. *Business Inform*. no. 4. p. 17–23.
14. Kurilyak, E. (2014). Clustering – European experience and its implementation in Ukraine. *Journal of European Economy*. Vol. 13 (3). P. 273–295.
15. Lupa, R. L., Vasylytsiv, T. G., Rudkovsky, O. V., Berezivsky, J. P. (2021). Problematic aspects, priorities and means of strengthening the financial and economic security of small businesses in Ukraine. *Entrepreneurship and trade*. no. 28. P. 49–55.
16. Oskolsky, V. V. (2014). Clustering – an important factor in increasing the competitiveness of Ukraine's economy. *Ukraine economy*. no. 11. P. 4–16.
17. Pilevykh, D. (2021). State support for small business development in Ukraine. *Problems and prospects of business development*. no. 3 (27). P. 110–122.
18. Polishchuk, G. (2017). State regulation in the field of small business: evaluation of efficiency. *Public administration and local self-government*. no. 4 (35). P. 113–121.
19. Strilets V. YU. (2019). Interpretation of the uneven state support for small business development by means of iterative clustering. *Business Inform*. no. 2. P. 252–258.
20. Savin, S., Kravchuk, Y., Dzhereliuk, Y., Dyagileva O., & Naboka, R. (2021). Management of the Processes on the Quality Provision of the Logistic Activity in the Context of Socio-Economic Interaction of Their Participants. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(12), 45–52. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.7>